

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 36, GOD. III, BEOGRAD, UTORAK, 8. JANUAR 2008.

MIXER

Piše: Saša Ilić

KNJIŽEVNOST I PRAKSE SEĆANJA

Zadužbina Ive Andrića i
Toholjeva *Mala Azija i priče o bolu*

Od svega što čovek u životnom nagonu podiže i gradi, ništa nije u mojim očima bolje i vrednije od mostova. Oni su važniji od kuća, svetiji, opštiji od hramova. Svačiji i prema svakom jednaki, korisni, podignuti uvek smišleno, na mestu na kom se ukrštava najveći broj ljudskih potreba, istrajniji su od drugih građevina i ne služe ničem što je tajno i zlo.

Ivo Andrić

Žiri za dodelu Andrićeve nagrade odlučio je da to prestižno književno priznanje za 2002. dodeli Miroslavu Toholju za knjigu *Mala Azija i priče o bolu*. „U godini čiju prozu je dominantno obeležila pripovetka, knjiga Miroslava Toholja izdvaja se upravo pričama o ljudskom bolu i stradanju. Njegova pripovetka ‘Kolac’, uz to, ulazi u dijalog s Andrićevom prozom i računa s njom kao svojim podtekstom“, navodi se u obrazloženju žirija, na čijem je čelu bio Jovan Delić.

Tanjug

Moj kulturni identitet realizovao se kao nacionalizam.

Miroslav Toholj

ANDRIĆEVA TESTAMENTARNA VOLJA

Navikli smo već na činjenicu da se na našoj književnoj sceni uglavnom događaju stvari mimo razuma i logike. Toliko je to postalo uobičajeno da se odluke žirija dočekuju sa izrazom ravnodušnosti i bespomoćnosti. Zbog čega je to tako? Zbog čega je NIN-ova nagrada postala sinonim za nacionalističku reprezentaciju kulture i sredstvo političke borbe za „očuvanje“ jezika i teritorije? Zbog čega je nekada prestižna Andrićeva nagrada postala institucionalno verifikovanje nižerazredne i nacionalističke šund literature? Možda je žiriranje u čast 110. godišnjice od rođenja Ive Andrića, pod krovom njegove Zadužbine, slučaj koji bi nam mogao pomoći da shvatimo neke aspekte ovog problema.

Zadužbina Ive Andrića, baš kao i nagrada koja nosi njegovo ime, osnovani su „na temelju testamentarne volje Ive Andrića, 12. marta 1976. [...] Prva i najvažnija odredba pišćeve oporuke bila je da se njegova zaostavština sačuva kao celina i da se, kao legat, odnosno zadužbina, nameni za opšte kulturne i humanitarne potrebe.“ Ova Zadužbina ima svoju infrastrukturu, svoj Upravni odbor od devet članova koji imenuje Srpska akademija nauka i

→ Katarina Radović *Konstruisana stvarnost* ←

umetnosti (predsednik UO je akademik Miroslav Pantić), svog upravnika (pesnik i bivši Miloševićev ministar vera Dragan Dragojlović), ima svoje glasilo (*Sveske Zadužbine Ive Andrića*), kao i obaveze. Između ostalog, obaveza ove Zadužbine je da sprovede u delo *testamentarnu volju zadužbinara*, odnosno da deluje u javnosti u skladu sa idejama Ive Andrića i ukupnim humanim kapacitetom koji joj je pre svega ostavio u neslede. Ova obaveza je neprikosnovena i podrazumeva se da *savetnički bord* (tj. Upravni odbor), koji uživa puno poverenje društva i institucija, na najbolji mogući način to nastoji da realizuje. S druge strane, ovaj segment rada Zadužbine je najteže proceniti i kritikovati, jer prevazilazi opseg pisanog dokumenta/testamenta i ulazi u domen slobodne interpretacije Andrićevog dela ili, još teže, Andrićeve ličnosti (za to je verovatno zadužen član UO Radovan Popović), kako bi se na osnovu toga donela posve *andrićevska* odluka o tome šta je od tekuće književne produkcije zavredelo njenu pažnju i podršku. Sve ovo počiva na apsolutnom društvenom poverenju. Tako je i zbirka pripovedaka *Mala Azija i priče o bolu* Miroslava Toholja 2002. godine dobila podršku Andrićeve zadužbine. Prošlo je to *glatko*, bez zloradih komentara (uglavnom) i pokušaja da se razume kako je to Karadžićev ratni ministar informisanja postao *andrićevac*. Sada već vidim ishitrenu reakciju pobornika *legalističkog* pristupa kulturi, koji će verovatno reći: *Pa šta, Toholj je odličan pisac, ovde se nagrađuje delo a ne politički učinak autora*. Sa ovakvim komentarom se možemo složiti, no na nesreću ovakvih komentatora, tu je tekst *Male Azije*, a on nam može ponuditi vrlo precizne odgovore.

KULT CRNE KNJIGE

Miroslav Toholj je napisao deset priča i uvrstio ih u zbirku koja se zove *Mala Azija i priče o bolu*. Ova knjiga se umnogome oslanja na njegov ambiciozni postministarski projekat koji je objavljen pod naslovom *Crna knjiga - patnje Srba u Bosni i Hercegovini 1992-1995* (2000). Moglo bi se reći da je *Mala Azija* kompletna sa ovim štivom, iz kojeg crpi poetičke i političke premise, određujući se prema svim bitnim momentima nedavne prošlosti na tlu BiH. Zapravo, radi se o jednom dokumentu koji pretenduje na istinu o minulom ratu i to na onu istinu koju je Toholj zagovarao i kao šef Karadžićeve ratne propagande. Ta „istina“ je za-

MIXER

Saša Ilić: Književnost i prakse sećanja

CEMENT

Ljiljana Đurđić: Kardiološka veza

ARMATURA

Bora Ćosić: Srbija i Arbanija

VREME SMRTI I RAZONODE

Kralj Leonida: Pozlašteni opanci

BULEVAR ZVEZDA

ŠIFER, Danijel

BLOK BR. V

Karta srpskog spasa (4)

snovana na premisi o *ugroženom i postradalom srpstvu*, koja se iz *Crne knjige* prelila u *Malu Aziju* (pa i na roman *Kuća Pavlovića*), a iz nje na širi plan društveno-političkog delovanja. Svi članovi žirija (Jovan Delić, Petar Pijanović i Pavle Zorić) reagovali su pozitivno na *Malu Aziju*, prepoznajući u njoj upravo ovu dimenziju. Svi kritičari koji su pisali o ovoj knjizi ili su je bar komentarisali (Adrijana Marčetić, Aleksandar Jovanović, Marko Nedić i dr.), ističu autorovo *majstorstvo u građenju atmosfere, izuzetnu jezičku veštinu, poetsku sugestivnost i andrićevski podtekst*. Naravno, jednoglasno su ukazali na književnu vrednost simboličkog epicentra ovih priča, tj. na *stanje bola* koje je Toholj uzeo kao polazište za građenje svog narativa. Ali kako zapravo izgleda Toholjeva arhitektonika bola? Od prve priče „*Sirotica*“ pa do epiloga u vidu literarizovanog naricanja za mrtvima pod naslovom „*Ja, tvoja majka, da ti kažem*“, Toholj je dosledno razvijao povest o ugroženom srpskom etnicitetu u Bosni, čije je moralno pravo pokušao da pojača aktiviranjem *jasenovačkog sećanja* („*Sirotica*“) ili *kosovskog mita*, i to u Andrićevoj obradi („*Kolac*“). Ritam svih Toholjevih priča je gradacijski sa obaveznom poentom na kraju kojom se potcrtava, gotovo refrenski, da su Srbi uvek na gubitku. Stoga su junaci ovih priča suočeni sa ratnom stihijom, koja u To-

holjevoj interpretaciji pustoši i prazni pre svega njihove identitete. Svaki put kada se ta *posuda* isprazni, kada *kosovska mitomotorika* više ne može da funkcioniše kao fundirajući mit na kome počivaju egzistencije Toholjevih junaka, oni se opredeljuju za samoubistvo, za zbeg ili konačni odlazak.

Mala Azija ima i tri zanimljiva ekskursa, koji se realizuju izvan *njene teritorije*. Radnja jedne priče se događa u Bratislavi („*Poslednja verzija*“), druge u Rusiji, među dobrovoljcima koji ratuju u Čečeniji (prometejskog naslova „*Raspeti na Kavkazu*“) i treće u Srbiji („*Dnevnik jedne žene*“), u ratnom zaleđu, u kome izbegla žena iz Bosne strada kao žrtva kolizije između otvoreno militarnog Karadžićevog i prikriveno militarnog Miloševićevog političkog narativa.

GDE JE MALA AZIJA?

Mala Azija u stvari ne postoji. Ona se samo jednom pominje u knjizi i to u priči „*Poslednja verzija*“, čiji glavni junak sa radija sluša vesti o ratnim zbivanjima u Jugoslaviji, koju u mislima naziva *Malom Azijom*. Zbog čega onda *Mala Azija* ima tako povlašćen položaj u strukturi ove knjige? Ukoliko bismo pratili sve signale u tekstu, mogli bismo da rekonstruišemo teritoriju Toholjeve *Male Azije*. S njom se sukobljavaju ili od nje beže svi njego-

vi junaci. S njom pokušava da se obračuna i sam pisac, priznajući naposljetku sopstveni poraz. Jedina odstupnica koju on vidi je u perpetuiranju stanja bola. Toholj to čini tako što neprestano varira simboličku *situaciju samoranjavanja*, koja pre svega ima za cilj da potvrdi našu predstavu o prošlosti, da se nametne kao imperativ sećanja i naposljetku da proizvede empatiju i *mobiliše čitaoca*. Ova situacija je karakteristična za današnje srpsko društvo u kome još uvek nisu otpočeli sistematski procesi ovladavanja traumatičnom prošlošću. Umesto njih, na sceni su očigledne prakse sećanja kojima je Toholjeva književnost došla kao neophodan „rekvizit“. *Mala Azija* je sva posvećena tome. I kritika to dobro zna. Ali vratimo se još jednom Toholjevom podkontinentu. Kuda se on prostire? Da li je u pitanju samo Jugoslavija? Naravno da nije. Ona je i u Čečeniji. I u Bosni i na Kosovu. Toholj je u jednom intervjuu to nazivao prostorom u kome je *deponovano seme islamske militantnosti*. Međutim, u zbirci *Mala Azija*, taj prostor je u sukobu sa realnom mapom savremenog sveta. Očigledno je da pisac aktivira mitske i mentalne mape, želeći da njima objasni sukobe na Balkanu. Toholj pritom pažljivo sugerise da se kroz koprenu sumorne stvarnosti probijaju signali *Otomanskog carstva*, koje se posle Kosovske bitke prenelo i na Balkan. Stoga Mala Azija kod Toholja funkcioniše kao *kontraprezentski mit* kojim on pokušava da nadomesti deficijenciju sadašnjosti. To objašnjava i neke reakcije njegovih junaka, kao što je recimo slučaj u priči „Dnevnik jedne žene“. Junakinja ove priče beleži svoje misli, obraćajući se svom mužu koji se nalazi na ratištu. U jednom času, ona žali što nije sa njim, i tu želju pisac motivise kulturnim sećanjem na epsku pesmu „Smrt vojvode Prijezde“. Ovakva motivacija je danas gotovo nezamisliva, ali na fonu *Male Azije* je logična i očekivana, jer janičari su u podrumu a *srpsko carstvo propada*. Zato junakinja žali što se ne nalazi pored svog muža, gde bi mogla da sluša *muziku njegovih topova i raketa*.

KOLAC DELO KRASI

Toholj se ne libi političkih realija. Naprotiv, on ih planski ulančava u svoje priče, bilo da amnestira Miloševića ili veliča Karadžića kao pesnika-ratnika i odgovornog političara. Sve ovo je, naravno, posredovano govorom pripovedača, ali se u biti ne razlikuje od onoga što Toholj javno iznosi u medijima. No, to ne interesuje naše kritičare. Oni vole toholjevski štimung. Od svih priča, većina se opredelila za priču „Kolac“, koja je Toholju i do-

OČIGLEDNO JE DA PISAC AKTIVIRA MITSKE I MENTALNE MAPE, ŽELEĆI DA NJIMA OBJASNI SUKOB NA BALKANU. MALA AZIJA KOD TOHOLJA FUNKCIONIŠE KAO KONTRAPREZENTSKI MIT KOJIM ON POKUŠAVA DA NADOMESTI DEFICIJENCIJU SADAŠNJOSTI

nela Andrićevu nagradu. Jer kada se kod nas u književnosti pomena *kolac*, odmah se podrazumeva intertekstualna veza sa Andrićevim romanom *Na Drini ćuprija*. To ne krije ni Toholjev narator, koji se, kako to reče Jovan Delić, nalazi u egzistencijalnoj situaciji kao Šeherezada, te je prinuđen da priča. Inače, priču „Kolac“ izdvaja Aleksandar Jovanović kao primer puta kojim treba ići posle Andrića, dok je Adrijana Marčetić karakterise kao *postmodernističko poigravanje s intertekstom*. Priča je zapravo ispričana kao pandan otmiči muslimana iz Sjeverina. Toholjev pripovedač je krenuo u Višegrad da pomogne svojoj sestri i na tom putu su ga iz autobusa izveli Bošnjaci. Pred smrt, on priča svoju ispovest za koju kaže da je treba shvatiti kao dopisano, poslednje poglavlje romana *Na Drini ćuprija*. U toj rekreaciji Andrićevih motiva, Toholj daje paradigmatičnu zloupotrebu književnog teksta. „Kolac“ rekapitulira čitav niz negativnih stereotipa o Osmanlijama, Bošnjacima i Bosni: *krvav novac je tu gde god su Osmanlije, džamije su podignute na mestu hrišćanskih bogomolja, sa promenom boga u koji vjeruju mijenja se i karakter ljudi, Mehmed Sokolović je ponizio svoje zemljake, veliku je nesreću na naš narod bacila sjenka višegradske ćuprije, bosanski toponimi (npr. Dušče) čuvaju sećanje na zlodela koja su počinili poturčenjaci (dušenje, tj. davljenje srpske dece)*. Na kraju priče, pripovedač preuzima glas kolektiva (koji je šest vekova odolevao islamizaciji) pozivajući svog arhineprijatelja da ga ubije kocem (aluzija na *mučeničku* smrt Radisava iz romana *Na Drini ćuprija*). Da li je otvoreno pozivanje na jedinog jugoslovenskog nobelovca kao i otvoreno manipulisanje njegovim tekstom bilo dovoljno da kritika u ovoj priči prepozna *humani kapacitet* Ive Andrića? Pritom, glas Toholjevog pripovedača je izrazito monološki, a sam pripovedni iskaz denotativan. Ne treba previše razmišljati

da bi se dokućilo *šta je pisac hteo da kaže*. A on je zapravo amputirao univerzalnost Andrićevom romanu, priključivši se *gene-tičarskoj praksi* koju su svih ovih godina vrli *andrićolozi* pokušavali da podignu na nivo književno-teorijske discipline.

ANDRIĆEVA KOLAJNA NA KARADŽIĆEVOM REVERU

Miroslav Toholj je pored Nemanje Mitrovića bio jedan od najtalentovanijih pisaca skupine koja je sebe nazivala *mladom srpskom prozom*. Njegova rečenica nije bila na tragu Milorada Pavića, dok je njegov umetnički senzibilitet nadilazio puku želju za eksperimentisanjem tekstom. Regresija koja je nastupila kod ovog pisca razlikuje se od one koja je zahvatila autore koji su krenuli putem obnove *vizantijskog romana*. Postavlja se pitanje kada se to dogodilo. Sam Toholj nas o tome obaveštava u jednom razgovoru koji je sa njim vodio novinar Jovan Janjić. Tom prilikom je pisac posvedočio da su njegovi kontakti sa Radovanom Karadžićem još tokom osamdesetih bili izuzetno prisni. Naime, dok je radio na rukopisu svog romana *Gospodar srca* (1986), Karadžić mu je dao nekoliko *profesionalnih sugestija* koje su mu pomogle da napiše kraj romana. Da li je njegov žalac ispuštio otrovnu dozu nacionalizma u Toholjev tekst, ostaje da se utvrdi. U svakom slučaju, pripovedač je od tog dobio počeo da se menja. Na kraju *Gospodara srca* opisuje se vreme ekshumacije starog Koševskog groblja, kada pripovedač traga za posmrtnim ostacima svoje tetke Anje. Na kraju *Male Azije*, majka iznosi zemne ostatke svoga sina iz Grada kojim je apsolutno ovladalo *maloazijsko stanje*. Na kraju *Gospodara srca*, pripovedač izlazi iz groba, dok na kraju *Male Azije* zauvek ostaje u njemu, obnarodujući svoj dvostruki poraz: kao političara i kao pisca. Zanimljivo je da ovo Toholj piše u godinama u kojima neprestano teku ekshumacije srebreničkih žrtava. Takođe je interesantno da je žiri Andrićeve nagrade u ovakvom tekstu prepoznao učinak Andrićevih ideja. Kritičar Aleksandar Jerkov je jednom prilikom uporedio Toholja sa Knutom Hamsunom. Zna se da je Hamsun u jeku svog oduševljenja fašizmom poslao svoju Nobelovu medalju Gebelsu na dar, izgovarajući se da nema ništa drugo da mu pokloni. Ne bi me čudilo da je svoju Andrićevu plaketu Toholj prosledio Radovanu Karadžiću, u znak *duboke odanosti i zahvalnosti*. Kao vrhunski doprinos „srpskoj stvari“.

Na kraju ostaje pitanje: Kakvu nam je to poruku poslao Andrićev žiri donoseći ovakvu odluku? I još nešto. Da li je naše poverenje u književne institucije još moguće? ■

CEMENT

Piše: Ljiljana Đurđić

KARDIOLOŠKA VEZA

Goran Milašinović: *Maske Sofije de Montenj*, Stubovi kulture, 2007.

Dobar lekar obično nije pisac, niti mu pada na pamet da to bude. Dobar pisac je samo slučajno lekar. Biti dobar lekar i istovremeno dobar pisac je izuzetak. U srpskoj književnosti postoji samo jedan takav: Laza Lazarević. Pažljiva anamneza lekara i pisca Gorana Milašinovića ukazuje na nekakvo medicinsko znanje iz oblasti kardiologije i veoma uočljivo odsustvo svakog spisateljskog dara. Budući da se kardiolozi visoko kotiraju na listi potražnje lekara, doktor Milašinović se vrtoglavom brzinom uspeo stepenicama tzv. književnog uspeha: piscima, izdavačima, kritičarima i novinarima kad tad će zatrebati *kardiološka veza*, pa nije zgoreg imati jednog takvog lekara u svojim redovima. Tako se Goran Milašinović, zajedno sa svojim književnim proizvodima, našao među izabranim srpskim piscima (preskočio je SKD i odmah postao član PEN-a, ušao u uži izbor za NIN-ovu nagradu, itd.), a da gotovo niko nije stvarno pročitao ono što je on napisao u svom slobodnom vremenu. Ako kao lekar pruža dobre usluge svojim pacijentima, i ako je jako zgodno imati ga u svojim redovima, to ne znači da od njegovih književnih usluga ne treba zaštititi čitaoce. Naprotiv! I u književnosti je, ovako ili onako, najčešće reč o srcu. *Maske Sofije de Montenj*, poslednje delce narečenog lekara-pisca, kao i prethodno *Apšint*, predstavlja primer nadobudne, naduvane skribomanije. Knjiga poseduje nepotrebno zapetljanu konstrukciju i potpuno nepodnošljivu fabulu. Pripoveda se iz lagodne pozicije sveznajućeg pripovedača. Reč je o nekakvoj ćerci nekog bogatog Srbina Avakumovića i, dabome, neke Francuskinje čije se poreklo vezuje za - ni manje ni više! - porodicu Mišela de Montenja (plemstvo očarava pisca!), a koja će u ime slobodne ljubavi postati profesionalna kurva. Svi junaci ove pripovesti utvare su koje se kreću kroz isto tako utvarne gradove Austro-Ugarske, a njihovi postupci ne poseduju ni minimalno psihološko opravdanje. Prvi deo romana je tugaljiva, meka ili *bljak* pornografija, a drugi brzopleto razmotavanje klupka nategnute priče i davanje neuverljivih objašnjenja o *mističnoj povezanosti* svih junaka romana. Reč je, naprosto, o porniću sa dodatim kriminalističkim zapletom i veštački nakačenim tragičnim završetkom.

BETON BR. 36 DANAS, Utorak, 8. januar 2008.

BETONJERKA POLUMESECA

Ko glasa svim srcem, neće imati ni za bajpas.

Tomislav Marković

Osnovna ideja romana trebalo bi da bude zalaganje za ženine seksualne slobode, ali to je samo varka, skrivena ženomrzračka pozicija, jer sasvim je jasno da su kod Gorana Milašinovića sve žene kurve od Eve do danas: „Trebaloh ih je (žene!) samo stići okrenuti i saviti u kukovima. Potom slobodno uzeti. U dva poteza. Kako rade primati.“ Veću bljuvotinu nisam skoro pročitala! Dakle, sve žene treba da budu Sofije de Montenj, da nemaju lica već maske, da promovišu „odlučno odbijanje ljubavi“ i postanu „čista razgoliceana strast“. Svim slobodnim ženama mesto je u bordel! Lažno poigravanje sa feminizmom, onim s početka dvadesetog veka kao i današnjim, toliko je providno da ne zaslužuje komentar. Nevešti opisi lezbij-ske ljubavi vrhunac su ovog svojevrsnog muškog licemerja, jer posle svega ostaju samo muškarci: „Eh, muškarci, kao hrastovi. I kada stare, ostaju u dobrom komadu.“ Žene su, onda, samo drva za potpalu?

Školski naučen da dobro uočen detalj poseduje izvanrednu stilsku moć, Milašinović će ovu činjenicu doslovno shvatiti i pretrpati roman nazivima ulica, ustanova, kafana, napitaka, hrane i ostalih socijal-

nih i inih potrepština aktuelnih u doba Habzburške monarhije. Međutim, čitava ova zastarela reklama i toponimska rekvizitarnica nedovoljna je da bi pisac dočarao atmosferu mesta i vremena o kojima piše. Ova prenatrpanost ne pomaže čitaocu da doživi dotično vreme niti mesta događanja, već pre izaziva podsmeh i dosadu jer podvlači piščevu bazičnu neukost i pretencioznost i u nameri i u ostvarenju: zaista, ko mari za to što se na nemačkom policija zove *Kriminalpolizei*, a Bečka banka *Wiener Bankverein*? Mnoštvo ovakvih, uglavnom nevažnih podataka, ispisanih na nemačkom, koji treba da doprinesu uverljivosti pripovesti, samo su dodatno zagušili ovu ionako otužnu i zagušljivu prozu.

Slična nevolja nastaje u domenu leksike, i to s upotrebom prideva. U želji (opet pretencioznoj!) da ostvari sliku secesije koja je kič početkom dvadesetog veka uvela u umetnost, pisac uvodi u svoju prozu „braonkaste“ (omiljen pridevčić!), „žučkaste“, „rozikaste“, „beličaste“ itd. tonove. Ova *slikarska* metoda morala bi vizuelno da dočara otmenu atmosferu eksterijera i enterijera Habzburških gradova kojima se pisac neizmerno divi i klanja. No, Goranu Milašinoviću to ne polazi za rukom i otkriva bazičnu iskompleksiranost jednog provincijalca u odnosu na veličajnu Evropu. „Ba-rok!“ reći će oduševljeno jedna o njegovih junakinja, zagledana u hotelsko zdanje „carskog Zemuna“, oglašavajući tako „pobedu nad Beogradom i njegovim stanovnicima“.

I drugi pokušaji nabeđenog pisca Milašinovića da bude stilski ekstravagantan završavaju totalnim fijaskom. Namesto da bude ekstravagantan, on je samo banalan: „Ispusti iz sebe deo tu-ge“; „Svilene pletenice tvojih ruku uzdisaće na mojoj goloj ko-ži“; „Ima li leka za ranu na srcu?“ . A počesto je i smešan: „Nje-govo lice kao da je u tom trenutku tresnula besna kobila.“ Ili, još smešnije: „Toliko gusta (magla) da od nje nisi u stanju da vi-diš rušenje sopstvenog dostojanstva.“ Što bi piščev *alter ego* re-kao „kakav smešan apsurd“ .

Ko nije naviknut na lošu literaturu mora da bude oprezan: mo-že da mu pozli. Od *Apsinta* do *Maski Sofije de Montenj* Goran Mi-lašinović je - kako to pokazuju njegovi portreti iz knjiga - pro-menio samo razdeljak na glavi. Konačna dijagnoza: književna nedarovitost, sklonost ka samoreklamerstvu, pretencioznost i precioznost dostojne Sterijine Feme. I neka mi objasni neko od onih koji su uspeali da pročitaju ovo bljutavo štivo, kako to „ko-ka Aržil de Montenj“ alias Sofija de Montenj, može da „kukuri-će“, makar i figurativno? A ako i može, nije li to, kao i cela knji-ga, odveć glupavo? ■

ARMATURA

Piše: Bora Ćosić

SRBIJA I ARBANIJA

ili
Albanci i ja

Beograd, krajem tridesetih godina prošlog veka bio je pun razli-čitih nacionalnosti, Jevreji su imali svoje dućane i tvornice, Česi su popravljali satove i štimovali klavire, Mađari su se brinuli oko vo-dovoda. Znam da je bilo urednih Nemaca koji su petljali oko elek-trike u gradskoj centrali, dok su Rusi radili po štamparijama i u geodetskim biroima. Bilo je Rumuna, Grka, Slovenaca, ovi posled-nji često su se vozili biciklima i penjali se nedeljom na Avalu. Sa većinom se normalno živelo, samo sa Albancima nekako nije išlo, zvali su ih pogrdnim nazivima, lagano se stvarao zid između srp-ske većine i tih ljudi, nužnog zla u poslovima na građevinama i u prenošenju klavira. Jer neko je morao da dovuče cigle na posled-nji sprat palate bioskopa „Beograd“ koja je bila u gradnji, neko je morao da istovari dve tone uglja za moju mamu, ali šta sa njima posle? Njihov boravak među Beograđanima imao je za dečaka od šest godina nešto vrlo egzotično: znao sam da potiču sa juga, da su siromašni i mršavi, da, kada istesterišu cepanice po dvorišti-ma, spavaju po podrumima, hraneći se sardinama i groždem. Bi-li su skromni, pomalo stidljivi, većinom ljubazni. Ne znam zbog čega, moja mati pokazivala je prema njima nekakvu rezervu, ne sećam se da sam ikada drugovao sa nekim albanskim dečakom, mislim da ih nije ni bilo po našim školama. Kao da Albanci u Beo-gradu 1939. godine uopšte nikad nisu bili mali, nego su odmah, kao zreli mladići uzeli svoje testere u ruke, i krenuli po kućama. Sve u svemu, rado smo odlazili u poslastičarnicu „Kod Pelivana“, punu okretnih crnomanjastih ljudi koji su punili kornete sa div-nim sladoledom; ja sam pitao majku da li su to oni isti koji ce-paju drva pred našim kućama, ona je rekla: pa skoro! Nakon pobede Titove vojske u Drugom svetskom ratu manifesto-valo se opšte jedinstvo i ravnopravnost jugoslovenskih građa-na, kasnije ovo se lagano topilo, neki su ipak bili jednakiji od drugih. Istom je dve decenije posle 1945, nakon pada šefa ju-goslovenske policije, Rankovića, otkrivena masa represivnih mera koje su ti isti kosmopolitski komunisti provodili po Kosovu:

onde se dugo vremena odvijao teror najgore boljševičke vrste nad albanskom manjinom. Jer se praktikovala odmazda nad ce-lokupnim stanovništvom zbog onih među njima, koji su u bali-stičkim bandama sarađivali sa nemačkim okupatorom. Ali šta je onda trebalo da se čini sa većinom seljačke Srbije, koja je u to isto okupacijsko doba bila listom uz Dražu Mihajlovića? Ima među tvrdim komunistima često prikrivenih nacionalista, to su pokazali najnoviji događaji; u vreme Miloševićeve diktatu-re mnogi oficiri, političari i intelektualci lako su odbacili svoje partijske knjižice, skinuli svoje petokrake zvezde, pa natukli na kape četničke kokarde, oznake nacističkih kolaboranata iz pret-hodnog, svetskog rata. Već i u teroru Titovog šefa policije figu-rirao je sličan motiv: ta „šiptarska bagra“ sa juga želi da zago-spodari drevnom srpskom zemljom na Kosovu, onde stoje po-znati srednjovekovni pravoslavni manastiri i crkve, tamo leži i to čuveno polje na kome je medievalno srpsko carstvo palo pod turskom najezdom! Malo ko je uzimao u obzir da su albanski lju-di toga kraja, iako u manjini, poticali od mnogo ranijeg puka sa tog terena, ilirskog. Potom, ubrzano je rastao njihov broj, sko-ro da se odigravala demografska revolucija onde. Početkom šezdesetih imao sam jednu šestomesečnu kosovsku epi-zodu, bio sam vojnik u lepom orijentalnom gradu Prizrenu, posred kojeg vijugala je prozirna reka Bistrica. To vreme ispunjeno je bilo bistrinom okolnog predela, a potom, i veoma ugodnim tamošnjim

stanovništvom. Družio sam se s ponekim ljudima onde, odlazio u njihove kuće, bar u onaj deo određen za muškarce, devojke su uvek, sa svoga gornjeg sprata, stidljivo gvirile kroz guste mreže svojih običaja. Ono što i dalje spadalo je u manjkavost mojih dodira sa tim svetom bilo je ovo: još uvek nisam razumevao njihov jezik. Jedina albanska reč koju sam odande poneo, bila je „ljudj“, ruža. Zatim se ono što je bila testeraško-poslastičarska egzotika iz mo-ga detinjstva, moje mirnodopsko vojevanje u gustom prizrenskom zelenilu, pretvorilo u golemu dramu, Kosovo postalo je kotao ko-ji vri. Pokušavajući da to smiri, Tito je svojim pragmatizmom usta-novio 1974. neku vrstu čvrste autonomije kosovskih Albanaca, to mu oni nisu zaboravili. Da ih je u jedan mah skoro izjednačio sa ostalim republikama jugoslovenskim. Pa su u prvim demonstra-cijama nakon njegove smrti, boreći se za svoja prava koja su sve više ostajala na papiru, nosili njegove slike. Rat koji je započela Miloševićeva klika razotkrio je sve pojed-i-nosti ove trusne površine, srpski nacionalizam dobio je odgovor u kosovarskom ekstremizmu, sve skupa stvorilo je neresivu ne-jasnoću u glavama evropskih političara. Pa je jedan deo te go-spode nekritički podržavao svaki albanski zahtev, drugi su slepo verovali u dobre namere srpskog režima; čak je i jedan od važnih evropskih pisaca postao zastupnik otvorenih zlikovaca i ratnih zločinaca iz Beograda. Na kongresu PEN-a u Bremenu, godine 1999., sedeo sam pored prijatelja, albanskog pesnika sa Kosova, on je od čitave kuće, spaljene u srpskoj najezdi, imao u ruci samo ključ tog svog ne-stalog doma. Pokušao sam da ovaj ključ dam do znanja našim skupnim nemačkim kolegama, jedan od njih, poreklom iz DDR-a, tvrdio je da ne veruje u tu priču. Pamtim da sam posle toga izašao iz one većnice zalupivši vratima. Ovo je dosta dobro odjeknulo u Nemačkoj, sasvim loše u Srbiji. Od tada smatraju da sam, uz nekoliko svojih beogradskih istomišljeni-ka, navodio savezničke avione iz Aviana da bacaju bombe po Beo-gradu. Znamo inače dobro ko je bio vinovnik ovih napada. Sada se nazire kraj pripovesti, koja je počela onim siromasima što jedu grožđe i sardine po podrumima, a danas uz golemu mu-ku, pokušavaju da žive na svojoj zemlji, po sopstvenoj želji i sa pravom na vlastitu nezavisnost, ne baš uvek oprezni prema vla-stitoj slobodi.

*

Ti vredni, ponosni i tvrdi ljudi već su u nekoliko mahova pokazali kako teško ovom slobodom se barata. Pa su i mnoge, njima privr-žene, uspeali katkad da razočaraju: moraju li se iz bilo kojih razlo-ga paliti bogomolje tuđe vere? Valjda mi je i usled ovog teško da urazumim svoje srpske kompatriote da te ljude sa juga ostave na miru, pa da se napokon pozabave svojom vlastitom sudbinom ■

Izdavačka kuća „Mati Simonija & braća po materi“ objavila je novu dušekorisnu knjigu *Duhovne pouke ave Lakomija*, koja predstavlja nezamenljivu prečku na lestvici duhovnog uspinjanja prema Carstvu Nebeskom. Pravoslavnim tajkunima, verskim fundamentalistima, pripadnicima rodoljubnih udruženja „Obraz ko đon“, „Zveri srpske“, „Nacionalna strojnica“, „Sveti ratnik filosof“, kao i članovima klera sa godišnjim obrtom preko 100 soma evra, nudimo specijalan popust.

Izdvajamo nekoliko misli prepodobnog Lakomija, koje možete koristiti umesto Isusove molitve:

1. Lakše je kamili proći kroz iglene uši, negoli siromahu ući u crkvenu jerarhiju.
2. Ne mora tvoja levica da zna šta radi tvoja desnica. Važno je da se sve sliva u tvoj džep.
3. Para vrti gde molitva ne može.
4. Blago deci tajkuna, jer će naslediti zemlju Srbiju.
5. Ljubi bližnjeg svog po tarifi koju je propisao Sveti Artiljerijski Sinod.
6. Ne ubij za male pare!
7. Otimaj što više možeš da ne bi pozeleo išta što je tuđe.
8. Ko se od pandura i poreznika čuva, i Bog ga čuva.
9. Ne čini preljube bez kondoma.
10. Ako te tvoja desna ruka sablažnjava, odseci mu glavu, jer bolje ti je da tvoj bližnji pogine, nego da propeva, pa da budeš bačen u zatvor na doživotnu.

VREME SMRTI I RAZONODE

Piše: Kralj Leonida

SA SVETLIM LAMENTOM NAD ZLATNIM GUMNOM NA USNAMA

(Posvešteno Sekapersijancima... Vaniluški... i Bošku Buhi)

„Doći će pred zoru
lukavi
spartanski dečaci.
Zastaće pored moje postelje,
razgrnuti
bele odore.
Pustiće čopor lisica...”

Seka Jelenković

O' besi! O Bessie!
o obe sise obesi se
i ti Smith-e, i Wesson-e, dabome
: sviraj to još jednom Vanilove
u mihakoj i pozlaštenoj mindžici
među kuglicama-pudlicama i
kuglagerima čokoladnih zečica
sred mudašaca mudrijašica
flautica-labudica i međ'
međedim gnezdašcima
inog inja njenih ribica
safirnim srnicama-jagodicama
uzbibanih zastakljenim
pihtijicama melanholičnih
pogleda
kaka-šampitica i šapica
maca i pica
prstiju-korneta, o da, dabome
patiniranih sladoleda-čipkica
kao šipkica-gica šlajm šaputan
srmom
propupelom pozlaštenim
apaurinima:
i još, i još jednom, dabome
sviraj to tihano-pjano
u pijaninu ove žešće Požeške sove
ti izvansobni, izvansobno,
izvanosobni Izvansobuška

u osobnim papučicama-makićima:
kičankama tanki
Vanilove, slatki Vanilove
bebuško naših prhuta
nujna gugutko-guzo koja rujno
šumiš u štiglicima kao zgrmljen
šimširima šišmiš
u tegli utegnut lepi grome oj
o da naravno samo svoj
njnim belokosnim kositrenim
sisama: mjahkim sasama
zapravo, da pravo kažemo:
opervažen sisicama i vidicima
(čak, da, o da da i sto puta da:
i vidikovcima ovčica oko
tajinstva šlica koje grlicama
šprica - o da, naravno, još
i te kako - pjana penice - grimizna
kako-svrako u fraku žežene
ženicama čežnje u čezi koja se
paunicama-semenkicama jezi
obisnu oko vrta
vrata - ko slamena vrata
stamena i slomena od
jagnječeg ramena
ranjene njuškice
premjakhog paperja silikata
tvog sićanog sićanog ata -
a zelenog kao
dijamantska salata
dinamitna dijademica na
tezgama u pijačnim danima,
četvrtkom -
nokautirane Požegice nektarske
nogice
gice koja sve sme, čak i ako ne,
ne ne i, naravno, o da, još
i te kako: ne!)
Zavijorismo li sise uzbibano?

A ti, dakle, opervažen
vaznicama-vilicama među svilama
đumbirnog đubreta:
sena si senki-santica-šampitica
sa zenicom u snu sna - pa da!
Dok ja snim, kao dim
sam: sviraj, o sviraj nam
to, o to!
Bar još samo jednom, ali
dabome: kao nijednom, i nikada
i nikom, i nigde i nikako
modrikasta kakuško tihana
kruško rusa djevuško
: preslatka Vaniluška
Kao pozlaštena i povlaštena
guska
njina prenujna njuška, njuškica
svica koja
iako bez lica, ko svinjica
purpurna-krofnica: peva
Vilerovom goblenčadi:
sviraj sviraj sviraj, o sviraj!
Makar nikada više, tiše, o sve
tiše i tiše:
da se nikad ne izbriše iz tvoje
mjahke mindžice-piše:
Vanjuška, preslatka Vanjuška
mladi prinče naš što nas šašoljš
u slavuju iluminatskoj šolji
ili nevolji, o, ali to nije svo zlo
zelo kao prebela ti telo
srebrno zlačani
što u sluhu premrle srne
koja medeno trne povračaš,
i pucaš, dabome
ko purpurna puškica antifašizma,
kao divlja i divna divizma-pizma
u Pizzi njenih, o da uvek, u Vek
samo njenih samih pokožica... ■

07

BULEVAR ZVEZDA

Piše: Redakcija **Betona**

ŠIFER, DANIJEL SALVATORE

ŠIFER, Danijel Salvatore (1957, Ljež, Belgija), Francuz italijansko-jevrejskog porekla i Srbin po opredeljenju, humanista i borac za srpsku istinu, nazvan *munjom u nepravednoj pomračini nad nebesima Srbije*, višekratni srpski zet, kradljivac ženskih haljina. Čest gost srpskih medija, elita i ratišta tokom devedesetih. Prema sopstvenim navodima, francuski intelektualac i predavač književnosti u Milanu sa diplomom čiste filozofije iz Lježa. Akademik Mihailo Marković i SPS predstavili su ga kao „svetskog pisca, humanistu i filozofa”. Godine 1992. dolazi u Srbiju da pomogne pravdu tako što će za početak uraditi intervju sa predsednikom Dobricom za pariski *Ekspres*. Šira javnost, međutim, upoznaje Šifera tek pošto ovaj dovodi nobelovca Elija Vizela u Beograd da pomogne srpsku stvar. („Srbi su poslednji romantičari u makijavelističkom svetu cinizma, moći, laži i nemoral”). No Vizel se nije pokazao, što je Šifera silno povredilo. Tadašnji ministar kulture Đoko Stojčić nazvao ga je vitezom istine. Opština Kraljevo dodelila mu je 1993. „Povelju protiv nasilja i rata za mir u svetu”; protivkandidat je bio patrijarh Pavle. Primajući povelju Šifer je rekao da će dogodine učiniti sve da i patrijarh dobije povelju. U Srbiju se dovezao 92. sa groficom Viskonti, pokušavao da razuveri svetsku javnost u postojanje srpskih logora u Bosni. Šifer tvrdi da ga je Čosić zamolio da napravi jedan projekat kako bi se u svetu promenilo mišljenje o Srbima. Projekat je prezentovan na jednoj kucanoj strani, ali predsednik Čosić je priznao da para - nema. Priskočila je Dafina Milanović. „Najveći prijatelj Srba” i njegova tadašnja saputnica, gospođa Viskonti, vlasnica jedne agencije za marketing, tražili su 200.000 DM. Dve nedelje su uzalud čekali u Interkontinentalu da im se javi „srpska majka”. Razočarani i ljuti, vratili su se u Milano. To nije bio kraj saradnje, Šifer dolazi ponovo i provodi ratne godine u Beogradu odsedajući u apartmanima Interkontinentala, posećuje Pale i obilazi skadarlijske kafane, da bi svoju privrženost srpskom narodu krunisao ženidbom sa (već udatom) Čačankom Danijelom Nešović, što je ozvaničilo njegovu novu srpsku nacionalnost: „Odakle ti je žena, odatle si ti”; „Venčan sam Srpkijom, isto kao da sam venčan Srbijom.” Kad ga je SPO prozvao da je svoj angažman za našu stvar debelo naplatio, uvredio se, spakovao Danijelu, odveo je u Italiju. Bio je čest gost Dafine Milanović, Klare Mandić i Minimaksovizije. Takođe, bio je omiljen „na dvoru”: sedeo je na Miloševićevom kanabetu, razgovarao sa Čosićem, primali su ga Šainović, patrijarh Pavle, načelnik generalštaba VJ, postao je gostujući profesor Univerziteta „Braća Karić”... Sretao se sa Radovanom Karadžićem (kojeg je ubedio, kako kaže, da oslobodi zarobljene muslimane iz logora Manjača, zatim je tražio od njega da prekine opsadu Sarajeva, uz komentar: „Užas, to što radite je strašno”)... U Srbiji gde su umeli da cene njegovu intelektualnu pomoć, objavljene su mu knjige *Vreme buđenja*, *Rekvijem za Evropu*, *Dnevnik o sramoti*. Dekan Radmilo Marojević postavio ga je na mesto predavača katedre za italijanistiku Filološkog fakulteta u Beogradu. Sudbinu profesora Filološkog fakulteta promenilo je NATO bombardovanje Srbije, koje Šifer provodi na Kosovu gde je bio povređen pomažući novinarima da pravedno izveštavaju. Na Šiferov gips na ranjenoj ruci potpisao se general Ojdanić. Nakon svih ratova, francuski filozof i humanista Danijel Šifer priveden je u policiju pošto je 2000. krišom izneo svečanu haljinu iz jednog novosadskog butika. Prema navodima tadašnje štampe, Šifer je „ukrao haljinu” dok je njegova prijateljica u garderobi isprobavala druge modele ■

BLOK BR. V

www.kosmoplovci.net

Karta srpskog spasa (4)

Uputstvo za upotrebu: isecite kartu po linijama koje razdvajaju san i javu, a potom je zalepite na vidovito krilo slepog miša. Čuvajte je u škrinji sa zvezdanim plaštom, u tajnoj ođaji za prizivanje duhova. Ova karta služi za vraćanje, gađanje i prorticanje budućnosti, i u druge svrhe se ne sme koristiti. Pravilna upotreba Milorada dovodi do utrućuća svake želje za čitanjem literature, ali zato razvija sposobnost čitanja budućnosti iz glistine plečke. Milorad je natalna karta mudrosti koja izabranima pruža natprirodne moći, kao što su: gledanje u pasulj trećim okom, bacanje čini s ramena, gledanje u bob-jednosedi, izrada mortalne karte, pravljenje horoskopa bez teleskopa, čitanje prošlosti iz kristalne vugle i gledanje u soc s koca i konopca. Milorad se ne sme koristiti u profanim kartaškim igrama, ali je nezamenljiv u sakralnim igrama tuđim životima koje praktikuju kartografi Velike Srbije.

Za svaku srpsku kuću
KAPITALNI ŠPIL lekovitih karata
preporučuju Lav Geršman i Alen Čumak

